

Otázka: Psychologie

Předmět: Základy společenských věd

Přidal(a): ěulda

1. Charakterizujte psychologii jako vědu a definujte předmět jejího studia.
2. Zařadte psychologii do systému přírodních i společenských věd.
3. Určete dílčí oblasti psychologie.
4. Vyjmenujte metody, které se v psychologii používají.
5. Vysvětlete pojem psychika a určete její determinanty - vnější a vnitřní vlivy
6. Vyjmenujte hlavní psychologické směry a teorie (behaviorismus, psychoanalýza, humanistická psychologie, kognitivní psychologie, gestaltismus)
7. Klasifikujte základní psychické jevy
8. Psychické procesy
9. Psychické stavy
10. Psychické vlastnosti - jen velmi stručně

1) CHARAKTERIZUJTE PSYCHOLOGII JAKO VĚDU A DEFINUJTE PŘEDMĚT JEJÍHO STUDIA

1) STAROVĚK

-psychologie součástí filozofie

-**kalogathia** - duševní i tělesná vyváženost

- harmonie duše, krása těla

- **psyché** (duše) + **logos** (věda, rozum)

PLATON

-duše je samostatný princip

-2 světy = dualismus - svět idejí -vzor, zde je duše

- svět formy - zde jsou předměty

- duše vstoupí do těla a po smrti z ní zase vystoupí

- duše se vstupováním a vystupováním stále více učí a nabývá vědomostí

- cílem duše je vstoupit do těla filozofa

- díla píše formou dialogů - Fajdros - o duši

- žák Sokrata - filozof, -> „vím, že nic nevím“

ARISTOTELES

- žák Platona
- systematik
- roztrídil poznání té doby
- O duši

2) STŘEDOVĚK

- dokonalý Bůh, hříšný člověk
- spor duše s tělem
- duše je něco víc než tělo
- duševní poruchy jsou vymítány

3) NOVOVĚK

- od 18. století - osvícenství
- důraz na člověka
- lékaři si všímají pomocí nehod, že je duše spjata s tělem

WILHELM WUNDT (1832-1920)

- první spánková laboratoř v Lipsku v Německu
- pracoval s intenzitou světla
- studoval chování, emoce při světlu
- zachytil průběh emocí -> začátek psychologie jako vědní disciplíny

PSYCHOLOGIE

= zkoumá zákonitosti vzniku a vývoje psychiky, analyzuje psychické procesy a stavy, sleduje vývoj vlastností a chování člověka v závislosti na přírodním a společenském prostředí

- psychika je složena:

- **chování**

- vnější projev duševna člověka

- popsateľné, zkoumatelné

- **jednání** = veškerá uvědomělá činnost

- **řeč** = základní složka dorozumívání

- **výraz**

- **prožívání**

- je ukryté, ale přesnější

- v období novorozence se chování a prožívání střetává, během stáří se mění podoba = 3 prvky, které ji pojmenovávají

- předstírání
- zastírání
- stylizace

Hlavní úkoly:

- zkoumá a popisuje vlivy chování a vnitřní vlivy
- poradenská část

2) ZAŘAĎTE PSYCHOLOGII DO SYSTÉMU PŘÍRODNÍCH I SPOLEČENSKÝCH VĚD

PSYCHOLOGIE

- věda speciální - **přírodní**
 - **kulturní**
- patří do věd přírodně-společenských = **humanitní věda**
- nejbliže je 4 vědám:
 - **biologie** (člověk) - nervová soustava
 - **sociologie - sociální psychologie** = nauka o chování lidí ve společnosti
 - **kulturologie** = sleduje, jak kult působí na člověka, jak člověk kultura ovlivňuje
 - **antropologie** = věda, zabývající se člověkem všeobecně; jak se vyvíjí psychika člověk
 - **filosofie**

3) URČETE DÍLČÍ OBLASTI PSYCHOLOGIE

-> ZÁKLADNÍ (TEORETICKÁ) - odpovídá na základní psych. otázky

- **obecná psychologie** - dějiny, metodologie, jevy
- **psychologie osobnosti** - rysy, temperament, vlastnosti, schopnosti
- **vývojová psychologie**
- **sociální psychologie** - začlenění jedince do společnosti
- **psychopatologie**

-> APLIKOVANÁ

- **pedagogická psychologie**
- **klinická psychologie**
- **psychologie práce**

-> SPECIÁLNÍ

- **psychologie reklamy**
- **psychologie poradenství**
- **psychologie sportu**

4) VYJMENUJTE METODY, KTERÉ SE V PSYCHOLOGII POUŽÍVAJÍ

- obecně: - vědecké, ověřené metody

- humání

- **pozorování** – v přirozených nebo uměle vytvořených podmínkách

- jedinec v prostředí

- určité jednání v určitém prostředí

- **diagnostický rozhovor** – otázky kombinované

- předem připraveno

- **sociometrie** – otázky, sledování

- ve třídách, kde je nezdravá sociální společnost

- **experiment** – kam až může psychologie zajít, co je humání

- přirozené, umělé podmínky

- předem připravené

- tenká hranice přijatelnosti / nepřijatelné

- pozorování reakcí

- **analýza výtvoru lidské činnosti** – rozbor lidské činnosti

- u týraných dětí (dítě vždy závislé na matce)

5) VYSVĚTLETE POJEM PSYCHIKA A URČETE JEJÍ DETERMINANTY - VNĚJŠÍ A VNITŘNÍ VLIVY

- ovlivňují člověka

- v raných fázích vývoje

VNITŘNÍ

- biologické faktory (vzpomínky)

- genotyp (vrozené)

- **kosterní a svalová soustava**
- **oběhová soustava** (štítná žláza)

- příštítná tělíska ovlivňují nervovou soustavu

- pankreas (cukrovka)

- pohlavní hormony

- **nervová soustava**

- nelze potlačit

VNĚJŠÍ

- **socializace** - vývoj člověka ve společnosti

- osvojování si pravidel) morální pravidla, školní řád)

- **prostředí přírodní** - nadřizenost, podřizenost, město X vesnice, hluk
- **vztahy v rodině**

6) VYJMENUJTE HLAVNÍ PSYCHOLOGICKÉ SMĚRY A TEORIE

- mnoho psychologických teorií
- významné směry - některé základní kameny

I.P.PAVLOV - mezi biologií a psychologií

BEHAVIORISMUS

=chování

- psychologicky = věda o chování (vnější)
- introspektivní metody zamítá!
- výpověď o pocitech - neobjektivní = **černá skříňka**
- nitro člověka nelze zkoumat objektivně
- vnější chování -> chování je výsledek reakce na podnět

JOHN B. WATSON

- Američan
- významná úloha učení

- přeceňoval úlohu výchovy

PSYCHOANALÝZA

- vnitřní stránka člověka
- směr, který se snaží dostat do hloubky psychologických jevů – pod povrch vědomí
- základem je nevědomí
- opak behaviorismu
- **hlubinná psychologie**

SIGMUND FREUD

- nevědomí je nejhlubší vrstva lidské osoby
- nevědomí určuje člověka
- narodil se na Moravě
 - **nevědomí** – složka, vzniká nepodstatnými zážitky, subjektivní hodnoty, obsahy, které se neslučují s morálkou
 - spouštědlo – traumatický zážitek
- myšlenky z vědomí, které zde zůstávají a díky morální cenzuře
- většinou sexuálního a destruktivního charakteru
- potlačené představy se mohou sdružovat do komplexů

- 2 modely psychiky:

- topický a) vědomí

b) předvědomí

c) nevědomí (ovlivňuje chování)

- strukturální model:

- vrstevnatý model osobnosti

- uplatňuje se v něm duševní energie = **libido**

- **ID** (ono) - racionální

- princip slasti

- z nevědomí

- okamžité uspokojení

- **EGO** (já) - racionální

- princip reality

- z vědomí

- vyrovnávání pudů X morálka

- **SUPEREGO** (nad já) – osobní morálka

- 2 části: - nevědomí (z dětství, omezené)
- vědomí (omezení, na které reagujeme)
- perfekcionalisté

ALFRED ADLER

- důraz na začlenění člověka do společnosti
- 2 tendence: - formulují osobnost člověka
 - · snaha být ve společnosti
 - · sebeuplatnění
- osobnost formuluje a ovlivňuje sourozenecké pořadí
- pocit méně cennosti vychází z fyzické slabosti

CARL GUSTAV JUNG

- analytická psychologie
- **kolektivní nevědomí lidstva** - obraz zvyků a tradic
- = soubor archetypů => kultura
- nevědomí = dědictví otců - ovlivňuje nás

- **extrovert, introvert**

a) osobní nevědomí - během života zapomenu

b) kolektivní - soubor zkušeností, archetypů (Židé-nedůvěra)

c) ego - vědomí já, identita jedince

d) já - bytostné já, spojení vědomí a nevědomí, překrývá ego

ERICH FROMM

- psychosociální teorie - jedinec ve společnosti

- důraz na charakter - **produktivní** - společnosti prospěšný

- **neproduktivní** - sobci

HUMANISTICKÁ PSYCHOLOGIE

- protiklad behaviorismu -> důraz na tvořivost osobnosti

- část protiklad psychoanalýzy -> důraz na vědomí, uvědomování

ABRAHAM MASLOW

- zakladatel HPS

Maslowa pyramida:

pocit sociální

1. pocit seberealizace
2. pocit úcty
3. pocit lásky
4. pocit bezpečí
5. biologické potřeby

GESTALTISMUS

= tvarová či celostní psychologie

- psychologie jako celek
- nelze redukovat na jednotnou složku
- obsahy vědomí vznikají složením částí -> nelze redukovat na jednotlivé zážitky

MAX WERTEIMER

KOGNITIVNÍ PSYCHOLOGIE

- řeč, paměť, učení, smysly
- klade důraz na poznávací procesy (smysly, učení, paměť)
- vytváří si člověk vnitřní obrazy vnějšího světa
- **neurologie, ansantropologie**

GEORGE A. KELLY

TRANSPARENTNÍ PSYCHOLOGIE

- změněné stavy vědomí
- drogy

STANISLAV GROV

7) KLASIFIKUJTE ZÁKLADNÍ PSYCHICKÉ JEVY

- tvoří psychiku jedince

1) psychické procesy - poznávací

- paměťové

- motivační

- krátké děje

2) **psychické stavy** - delší, prožívání člověka

- **citové stavy** - nálady (smutek)

- **stavy pozornosti** - záměrné soustředění

3) **psychické vlastnosti** - dlouhodobé (mohou být i trvalé)

- stálý způsob reagování člověka v situacích

- vytvořeno výchovou

- schopnosti - **intimní temperament**

- **temperament**

- **povahové rysy**

- **charakter**

8) PSYCHICKÉ PROCESY

- prostřednictvím těchto procesů se odehrává převážná část interakce (vztahů) člověka s okolím

- mohou trvat od desítek vteřin až po několik hodin

VNÍMÁNÍ

- vnímání, cití, představy, fantazie

- vnímání je vstupní branou poznávacím psychickým procesům
- **vnímání je psychický proces, jehož prostřednictvím poznáváme to, co působí na naše smyslové orgány**
- poznávání zajišťuje orientaci člověka ve vnějším i vnitřním světě
- vnímání je: **a) výběrové** = vnímáme to, co nás zajímá, baví
- b) bezděčné** = náhodné
- c) záměrné** = záměrné, cílevědomé vnímání, tedy **pozorování**

ČITÍ

- poznávání je člověku zprostředkováno prostřednictvím smyslových orgánů = **čítí** - činnost analyzátorů, které nám podávají informace o vnějším světě
- **analyzátor** se skládá z: - **receptoru** (nervová buňka vnímající podněty z okolí na nervové vzruchy)
- **dostředivého nervu** - vede podráždění z receptoru do mozku
- **mozkového centra**
- poznání začíná tzv. čítím a vnímáním, jehož výsledky jsou počitky a vjemy
- **počitek** - výsledný efekt čítí (barva, šustění,...), je pouhou částí vjemu, je vyjádřením jedné části kvality celku
- dělí se na: **vnitřní** - receptory pohybu, rovnováhy, dýchání ...

vnější – sluchové, hmatové, zrakové

- člověk většinou nemá zkušenost s jednotlivými počitky a předmět vnímání vnímá **jako jeden celek (vjem)**, (vjem jablka vzniká jako činnost zrakového, čichového a chuťového analyzátoru)

- abychom zachytili daný jev, musí na nás působit určitou intenzitou, musí překonat tzv. **absolutní práh** – podněty, které tohoto prahu nedosahují, se nazývají podprahové

- smyslové orgány člověka nejsou zcela dokonalé ► vnímání člověka proto může být z různých důvodů zkreslené; příkladem mohou být smyslové klamy, kterým všichni lidé podléhají

PŘEDSTAVY

- další stupeň zpracování smyslových dat

- prostřednictvím představ si lze předměty či jevy, se kterými nejsme aktuálně v kontaktu, vybavit na základě minulé zkušenosti

- představa bude vždy méně jasná, méně živá a bude mít méně detailů

- představy minulých skutečností = vzpomínky

- představy se nevybavují náhodně, ale díky tzv. **asociacím** ► **rozeznáváme dva asociční zákony:**

a) **zákon dotyku v prostoru a čase** (vybavíme si představy vniklé do vědomí v určitém čase v souvislosti s určitým místem)

b) **zákon podobnosti a kontrastu** (vybavíme si představy podobné či zcela odlišné)

- představy můžeme rozlišit podle smyslů na:

- **zrakové** - tváře, vzhled předmětů, oblečení
- **sluchové** - melodie, zvuk hlasu (i po ztrátě sluchu)
- **smíšené**

FANTAZIE

= umožňuje člověku utvářet a dotvářet proces poznávání a současně se i oprostit od objektivní reality (např. povolání architektů, výzkumných pracovníků apod.)

- pracuje s kombinováním různých představ a jejich částí

- rozlišujeme: **neprodukující** - navozuje se popisem, např. na základě četby

tvůrčí - výtvor je originální, nepřevzatý

snění - vytváření představ o budoucnosti člověka

MYŠLENÍ

- je označováno za nejvyšší poznávací proces, na rozdíl od vnímání zpracovává i informace, které nejsou v daném okamžiku aktuální či zjevné

- může pronikat k souvislostem věcí a jevů

- zobecněné a zprostředkované poznání

- patří sem aktivity, jako je řešení problémů, tvoření pojmů, chápání vztahů...
- je vysoce individuální záležitost
- podléhá vlivu emocí
- realizuje se prostřednictvím **myšlenkových operací:**

a) analýza (rozkládání na jednoduché části) **a syntéza** (složení částí ve smysluplný celek)

b) srovnávání = komparace (hledání shod a rozdílů mezi jevy) a **třídění = klasifikace** (členění jevů na základě výsledků srovnávání)

c) zobecnění = generalizace (hledání společných vlastností jevů), **abstrakce** (odhlédnutí od detailů ve prospěch celku)

d) indukce (na základě jednotlivého se vyvozuje obecné) a **dedukce** (opačný postup od obecného k jednotlivým úsudkům)

- lze se setkat i s různými poruchami myšlení - mohou být původu biologického, fyzikálního, chemického či sociálního (např. zpomalené nebo zrychlené myšlení, zabíhavé myšlení, bludy apod.)

Formy myšlení:

1. **pojmem** - je základní formou myšlení; myslíme v pojmech

2. **vyjádření vztahu mezi pojmy**

3. **vyjádření vztahu mezi dvěma a více soudy**

Př.: Pavel je člověk.

Všichni lidé jsou smrtelní.

Pavel je smrtelný.

Úrovně myšlení:

- **konkrétní** - nižší úroveň, názorové; vztahuje se k bezprostředním předmětům nebo dějům; je typické pro malé děti
- **abstraktní** - vyšší úroveň; člověk provádí myšlenkové operace se složitějšími pojmy

AHA - zážitek

- radostný prožitek dostavující se při náhlém vyřešení problému pomocí pochopení vzájemných vztahů; spojují se emoce s myšlením a poznáním → daný okamžik si dobře zapamatujeme
- Archimédes - při koupeli zformuloval svůj hydrostatický zákon

Styly myšlení:

- **konvergentní** - cílevědomá a postupná snaha nalézt řešení problému; hledání se omezuje na předem určenou skupinu možností
- **divergentní** - kreativní a nekonvenční způsob nahlížení; snaha nalézt originální řešení
- **brainstorming** - metoda, která kombinuje oba tyto styly

Logika = nauka o správném myšlení

- za zakladatele považován Aristoteles - vypracoval sylogismus = klasický argumentační postup

ŘEČ

- je nástrojem myšlení a umožňuje jedinci komunikovat s okolím

- významně usnadňuje proces učení

- vztah myšlení a řeči je velmi úzký, ale jedná se o dva samostatné procesy, které se vzájemně ovlivňují

- nástrojem řeči je **jazyk**; základním elementem řeči je slovo, které je nositelem nějakého pojmu

- i v oblasti řeči existuje mnoho rozličných poruch (vady výslovnosti, koktavost, huhňavost,...)

- řečová centra v mozku: **Brocovo centrum** - odpovědné za výslovnost

Wernickeovo centrum - odpovědné za porozumění obsahu

9) PSYCHICKÉ STAVY

- převažují déle než psychické procesy

- představují určitý mezistupeň mezi psychickými procesy a psych. vlastnostmi

- jedná se o celkové psychické prožívání člověka v daném okamžiku či za delší časový úsek

- dělí se na:

a) **citové stavy** - nálady

b) **stavy pozornosti** - soustředění nebo rozptýlení

POZORNOST (učebnice s. 10)

= psychologický stav zajišťující soustředění jedince na určitý jev či činnost po určitou dobu

- představuje soustředění (koncentraci) a záměrnost psychické činnosti na vnější a vnitřní podněty, přičemž usuzuje o jejich co nejpřesnější vědomé vnímání

= zaměřenost a soustředěnost duševní činnosti na určitý objekt nebo děj

- je podmínkou každé činnosti

- bez ní by nebyla možná orientace člověka v prostředí

- závisí na prostředí a stavu jedince (emoční nastavení, motivace apod.)

- přiměřená míra pozornosti předchází všem ostatním psychickým procesům - proces ovlivňování je však vzájemný

- rozlišujeme:

a) **bezděčnou** - podnět je pro jedince natolik silným, že je pozornost vyvolána bez zjevného úsilí (intenzita podnětu, prudká změna v prostředí, silný signál) - fascinace pěknou ženou

b) **záměrnou** - podnět vyžaduje volní úsilí - vzniká vědomě, cíleně a s vyvinutím určité míry úsilí (učení na zkoušku); schopnost záměrné pozornosti není od narození, ale postupně se vyvíjí a lze ji zlepšovat systematickým tréninkem

- základní charakteristiky pozornosti se projevují v různých vlastnostech:

- **koncentrace** - soustředění pozornosti na určitý objekt
- **tenacita** - schopnost udržet pozornost pro určitou dobu
- **rozsah pozornosti** - je určena počtem podnětů, na které se jedinec dokáže současně soustředit
- **vigilita, vigilance** - schopnost zachytit podněty, které jsou slabé, nenápadné, je ovlivněna motivací, očekáváním

- je ovlivněna vnějšími a vnitřními faktory

ROZTRŽITOST

- neschopnost soustředit se v danou chvíli na předmět

- **momentová**

- **vůbec**

10) PSYCHICKÉ VLASTNOSTI

- emoce, city a volní jednání

EMOCE

- emoce jsou součástí prožívání osobnosti

- jsou to psychické procesy zahrnující subjektivní zážitky libosti a nelibosti, provázené fyziologickými změnami (změna srdečního tepu, rychlosti dýchání), motorickými projevy, změnami pohotovosti a zaměřenosti
- aktuálně souvisejí s pociťováním stavů organismu a psychiky
- jejich základní funkcí je hodnocení a regulace chování
- někdy se odlišují emoce a city:
 - emoce jsou chápány jako prožitky vážící se k určité situaci, kdežto citům je přisuzován dlouhodobější charakter (každý jedinec prožívá situaci emocionálně jinak intenzivně a jinak dlouho – tyto rozdíly souvisejí s temperamentem)
 - každá emoce má několik složek
 - **subjektivní prožitek citu**
 - **vnitřní tělesná reakce**
 - **kognitivní hodnocení** (význam, který prožité emoci dáváme)
 - **výraz obličeje a celého těla**
 - **naše jednání** (reakce na emoci)
- znaky emocí:
 - **subjektivnost** – prožívání je ryze individuální
 - **spontánnost** – city nelze volně ovládat, vznikají spontánně a impulzivně
 - **předmětnost** – emoce se váží k určité situaci, věci, osobě, myšlence
 - **aktuálnost** – jedná se o okamžitý proces
 - **polarita** – mnoho citů tvoří protikladné dvojice a velmi často se mění z jednoho pólu na druhý

- **vliv na další psychické procesy** – naše emoční nastavení ovlivňuje dále ostatní procesy

- emoční stavy lze rozdělit:

a) **tělesné city** – týkají se prožívání našeho těla a jeho vnitřní rovnováhy, včetně uspokojování jeho fyziologických potřeb (únava, bolest, tlak, napětí, ospalost)

b) **citové reakce** – bezprostřední odezva na silný podnět:

1. **afekt** – krátkodobý, intenzivní a k určité situaci se vztahující emoční stav (afekt vzteku, strachu)

- v extrémní situaci může dojít i k přechodné krátké ztrátě vědomí = tzv. **patický afekt**

1. **2. nálada** – časově delší, méně intenzivní a méně se vážící na určitou situaci; jsou vyvolány podněty, které mají pro jedince určitý význam (dobrá známka ve škole = dobrá nálada)

- **euforie** = stále spokojená nálada (z hlediska psychopatologie patří do chorobných nálad), deprese

1. **3. vášně** – dlouhodobý a intenzivní emoční stav – patří sem různé druhy sběratelských vášní, ale i vášně milostná

- city se dělí z vývojového hlediska na:

- a) **nižší** - jsou vývojově starší, souvisejí s uspokojováním biologických potřeb jedince, ale také prostřednictvím nich reagujeme na změny prostředí (údiv, hněv, strach, radost)
- b) **vyšší** - vývojově mladší; souvisejí se sociální oblastí (společensky podmíněné) a jsou specifické pro lidské jedince

- dělí se na:

- § **intelektuální** - vznikají v souvislosti s intelektuální činností - hodnotami pravdy a poznání
- § **estetické** - spojené s prožitky krásy a ošklivosti; jsou částečně vrozené, ale musí být také pěstovány (např. hra na hudební nástroj)
- § **morální (etické)** - cit pro spravedlnost, dobro, zlo, právo, také výčitky svědomí

- důležitou emoci v životě člověka je:

- **strach** = nepříjemný prožitek, kterým jedinec reaguje na možné nebezpečí, představované určitým předmětem (např. obava z pavouka)
- **úzkost** = nepříjemně prožívaný stav, kdy jedinec nedokáže určit předmět, který je původcem obav (má pocit, že by měl něco dělat, ale neví co a s čím)
- **fobie** = strach z nějakého jevu, předmětu či zvířete, který je tak intenzivní, že zasahuje do každodenního života